

ENTREVISTA A VÍCTOR FERRO POMÀ EN EL PROGRAMA *L'ORQUESTRA*, EMÈS A CATALUNYA RÀDIO EL 5 DE GENER DE 1988 I PRESENTAT PER JORDI VENDRELL

Participen en la tertúlia els senyors Vicent Partal, Jaume Lorés i Ramon Montaña. El senyor Ramon Montaña és qui presenta Víctor Ferro.

Segueixen la presentació preguntes diverses dels contertulians del programa que Víctor va responnent. Senyalem les preguntes que se li fan amb la lletra *P* i les seves respostes amb les seves sigles (VF):

Ramon Montaña. Ell (Víctor) és l'autor d'una obra molt important, d'una obra que no té precedents, recentment editada a Vic, *El dret públic català*, sobre el dret públic català, emanat d'institucions catalanes, fins a la Nova Planta. Ell és un alt funcionari d'organismes internacionals, concretament de les Nacions Unides, i actualment és a Viena, després de treballar a Nova York; i avui és entre nosaltres en aquest programa a vegades un pèl desenfadat, però tan simpàtic, que és *L'Orquestra*.

P. En això de la Compilació del dret català, no hi havia treballat molta gent a primers de segle?

VF. Estem parlant de dues coses diferents: el que aquí s'havia treballat molt, i s'havien fet grans campanyes al seu entorn, era per a defensar el dret privat català, és a dir, el que en quedava o en queda, fins que Franco va fer la compilació actualment vigent de dret civil, amb les reformes que ha introduït el Parlament. Jo no me n'he ocupat, del dret civil; jo m'he ocupat d'una cosa que pràcticament ningú no se n'havia ocupat a Catalunya des de feia cent anys: el dret polític, és a dir, el dret públic. Abans en deien *dret polític* i ara en diuen *dret constitucional*; i el meu llibre tracta, a més a més, no solament del dret constitucional, sinó també de tots els altres aspectes públics, és a dir, l'administratiu, el penal i el financer, i de totes les branques del dret públic que regien a Catalunya abans de la destrucció de les nostres institucions i de la nostra sobirania.

P. I això va deixar de funcionar...

VF. Va passar que la famosa Nova Planta de la qual parlo en el meu llibre va consistir bàsicament en una cosa que sovint no es té present i que és l'annexió

a Castella, però no es va dir d'aquesta manera. Va passar, doncs, que Castella va agafar els quatre o cinc regnes de la Corona d'Aragó, cinc si comptem la Cerdanya, i se'ls va annexar i els va sotmetre al Consell de Castella, que només era competent en matèria de Castella. Aleshores, el que en diem Espanya va quedar formada per dos estats: el de Castella i el de Navarra, el qual va conservar la seva sobirania fins al 1841, amb corts pròpies, cancelleria pròpia, etcètera. Encara que era de la Corona de Castella, era un regne a part. En canvi, els quatre regnes de la Corona d'Aragó van quedar com una cosa estranya, i, com deia Pierre Vilar, en realitat Catalunya no va ser completament assimilada, sinó que va constituir un petit estat sotmès; i això contesta, una mica, la pregunta. És a dir, el rei i els seus ministres es van limitar a decapitar les institucions; això que abans era una entitat sobirana, va passar a ser un domini en el qual jo puc exercir la meua sobirania absoluta igual que a Castella, fins a l'extrem que al cap de quatre dies vam tenir vot a les corts castellanques. Primer el van tenir els aragonesos i els valencians, perquè van caure primer sota el seu domini militar, i després hi van entrar ciutats catalanes i finalment la Diputació del regne, que era una cosa molt esquifida que pràcticament només repartia els impostos, amb unes institucions d'origen en gran part castellà i especials, les quals, a més a més, no eren ni tan sols uniformes per als quatre regnes: Catalunya en tenia unes, Aragó unes altres, etcètera.

Ara, tota la resta (del cos institucional) que no era el CAP les van deixar igual fins a les reformes del liberalisme, de la revolució liberal. Tot el dret penal va quedar idèntic, el dret civil, pràcticament idèntic (únicament hi ha una pragmàtica de Carles III per mitjà de la qual es rebaixen els censos), el dret administratiu va sofrir una transformació però no una destrucció (per exemple, els impostos que abans eren cobrats per la Diputació del General, que ara coneixem com a Generalitat i que no té res a veure amb l'actual, els va passar a cobrar el fisc reial a través de l'intendent, a més a més dels que ja cobrava); és a dir, es va agafar la matèria catalana i se li va posar una cúpula al damunt que era bàsicament la de l'estat castellà.

El que ara coneixem com a Estat espanyol és l'hereu directe de l'estat castellà. L'única cosa que se'ls va escapar, Navarra, la van aconseguir annexar mitjançant les constitucions liberals i la llei fraccionada, però conservant una certa autonomia que encara tenen; és un pacte d'àmbit supraestatal. A Espanya només hi ha un sol estat i aquest és la prolongació del que abans es deia (és molt curiós perquè no tenia un nom propi) *Reinos de Castilla y León* i comprenia també Galícia i el País Basc, amb un règim autonòmic especial; això era un estat, això i Navarra formaven un estat. Els catalans van continuar fent la vida quotidiana, això en Vilar també ho diu, de segles passats, sense canvis gaire dramàtics. Evidentment, es va introduir el castellà com a llengua oficial, hi va ha-

ver un sistema fiscal nou i van posar un nou impost general: el cadastre. La principal cosa que es va perdre l'11 de setembre va ser la sobirania: Catalunya va passar a ser un país petit, però bonic; va passar a ser una província de la Monarquia espanyola (es deia Monarquia espanyola), que conservava el nom antic de l'època dels Àustria. Hauria de parlar-se d'aplec de regnes sota un mateix rei, però de fet ja era un estat i un altre petitó que va quedar per allà als Pirineus, i després es va seguir dient *Monarquía española* fins al 1931. La Constitució del 1876 diu *Constitución de la Monarquía española*, encara que, de fet, ja es tractava d'un estat unitari; en canvi, ara es diu, segons ens van comunicar ahir les Nacions Unides, Regne d'Espanya, que no s'havia dit mai. L'ambaixada ens va enviar un escrit en què deien que Espanya passava a dir-se *Reino de España*; això és una cosa d'ara.

Abans, amb el rei Alfons XIII, evidentment, la realitat era la mateixa: un estat unificat i unitari, però per tradició. I, com que, a més a més, regia una constitució pactada, perquè es deia que la sobirania era popular i concertada amb la institució monàrquica que venia del passat (de manera que la sobirania nacional li donava l'enquadrament), per això en la proclamació de la Constitució apareix una fórmula que ara no recordo, però que més o menys diu: «Havent aprovat les Corts constituents això, jo la proclamo [...]». Però no ho diu com ho va fer en Joan Carles; el rei actual ho va fer d'acord amb una altra constitució que té com a una única font la sobirania nacional. En canvi, la del 1876 és una espècie de *componenda*, com ho va ser políticament, ancorada en el passat, amb una titularitat llarga de la qual, precisament ara, s'ha després de forma totalment arbitrària el títol de comte de Barcelona, sense cap justificació perquè una persona que no sigui el sobirà se segueixi dient comte de Barcelona. Quan Don Juan era pretendent al tron i era a l'exili i pretenia ser rei d'Espanya, que es digués comte de Barcelona era normal perquè era lògic mantenir un títol de sobirania, però que després el rei no l'hagi conservat és una autèntica anomalia.

P. I el títol de príncep de Girona?

VF. Han tingut la gentilesa almenys de no proclamar-lo, però ja en parlarem. És una situació estranya perquè durant segles el príncep de Girona va ser el fill del comte de Barcelona, i no el nét.

P. De tota manera, en relació amb això de Reino de España, recordeu que sota el règim de Franco Espanya ja tenia la fórmula jurídica de «Reino».

VF. Sota el règim de Franco el nom oficial d'Espanya era el d'Estat espanyol, inspirat en el règim de Pétain a França. Com ell, Franco no es volia comprometre, i el primer nom que Espanya va tenir després de l'alçament militar i cívic va ser el d'Estat espanyol, i ara a la gent li sembla que això és una qüestió exclusiva dels perifèrics peninsulars. Era una manera de no definir què s'era,

sense pronunciar-se. L'alçament es va produir sota la bandera republicana. Durant un mes, els nacionals van combatre sota la bandera republicana, i va ser després quan van restablir la monàrquica.

P. De tot el que estàs contant, hi ha una cosa que em sorprèn. A primers de segle s'estudia molt el dret privat català i, en canvi, el públic no; el dret privat s'estudia amb un cert component nacionalista, però hauria estat més lògic estudiar el dret públic: per què passa, això?

VF. Aquí poses el dit a la llaga. És un tema que no volia tocar, perquè és un punt molt sensible i jo he vingut a parlar del meu llibre; no volia tractar aquest punt, no volia parlar de política actual, per dir-ho d'una manera breu. Sobten tantes diades, tantes corones de flors al conseller en cap i, després, precisament aquelles institucions que van ser defensades de manera tan heroica no han interessat a ningú. En canvi, però, si mirem el que ha estat i segueix essent el catalanisme, que ara en diem nacionalisme —no parlo dels nacionalistes independentistes radicals, sinó del que en diem el corrent principal del catalanisme—, veurem que no ha pretès mai restablir l'estat català, sinó que ha pretès arreglar Espanya perquè ens hi trobem bé. El programa del catalanisme és Espanya endins, amb èxits i fracassos, és reformar l'Estat espanyol per a fer un estat que sigui la mare proba i equànime de tots els seus fills. Jo no dono la meua opinió, la podeu endevinar.

P. De tota manera, en Víctor Ferro no ens ha dit per què s'havia deixat de banda l'estudi del dret públic.

VF. Hi ha un problema que és més llarg i que ja remarcava Vicens Vives: la societat catalana oficial, la societat burgesa, concretament, quan es plantegen els problemes dinàstics, s'implanta un règim liberal i després esclata la guerra dinàstica, dinàstica i ideològica, doncs la burgesia catalana, per altra banda incipient, es decanta, tot i la seva moderació, tot i el seu conservadorisme, tot i la seva segurament autèntica i profunda religiositat personal, per la causa liberal. Aleshores el catalanisme es va nodrint de gent d'origen carlí, però que fins a finals del segle passat és la majoria de la població a Catalunya. Precisament, en aquells moments no tenien les idees gens clares. I després van arribar a entreveure alguna cosa una mica més clara i volgueren tornar al provincialisme de tipus borbònic del segle XVIII, però no al sistema polític dels Àustries.

En canvi, el liberalisme va establir un estat unitari, la divisió provincial i una sèrie de coses com ara l'anomenada *desamortització dels béns de l'Església*. I, entre altres, es va salvar el dret privat, perquè es va produir el procés social i intel·lectual de la Renaixença precisament quan totes les forces de la unificació provinents del liberalisme tendien que se suprimís; per això hi va haver un contracorrent i es va defensar això. Però en l'aspecte polític ningú no discutia la legi-

timitat de les Corts de Cadis, ni la de l'Estatut Reial del 1834, ni les successives constitucions; és a dir, ningú de la banda que després va ser la catalanista, és a dir, el protocatalanisme, la burgesia industrial, comercial i més que res agrària (perquè, si comencem a mirar, hi havia molts camperols), i l'aristocràcia també (tot i que la petita aristocràcia va ser majoritàriament carlina). En fi, es van decantar cap al liberalisme, tan conservadors com eren. Per exemple, el cas de Duran i Bas: ell funda un partit conservador que es caracteritza per la seva extremada posició religiosa i, malgrat que Duran és, des de tots els punts de vista, un liberal conservador, rebutja la Constitució del 1876 perquè admet la tolerància de cultes no catòlics.

P. Aleshores, qui és el primer català que reclama un estat propi?

VF. No sóc fort en aquest tema, però se suposa que els d'Estat Català —el mateix nom ho diu— a principi de segle. Abans era pecat mortal parlar d'això. Bé, en primer lloc, la gent ho concebia com un fet irrealitzable, perquè era evident i ho continua essent.

Bé, de fet, avui en dia no hi ha res humanament i metafísicament impossible. S'han vist coses pitjors: un poble tan sotmès i maltractat com Irlanda, que estava al costat de la primera potència mundial, va aconseguir la independència, cosa bastant increïble, en el moment, a més, del triomf de l'estat en la Primera Guerra Mundial. És aquella impossibilitat producte també de la manca de coneixement de les pròpies forces, de la falta de confiança, de no saber ben bé què es vol. Pesa molt, això de no saber què es vol.

Per exemple, el PNB al País Basc, encara que ells no sé si hi creuen, en allò que deia el senyor Arana (que està profundament equivocat) —el senyor Arana deia que les llibertats del País Basc equivalien a una sobirania, cosa que no és veritat; de fet, això és totalment antijurídic—, sí que van parlar a l'Estatut de reintegració foral; deien: que ens tornin el que ens van prendre. Però això el catalanisme no ho ha dit mai; almenys, en dret públic no ho ha dit mai. Hi ha una diferència bàsica.

P. Ja veig que parlarem de política tota l'estona. Bé, és un dels nostres temes predilectes.

VF. La diferència que hi va haver ja des del principi va ser en el tractament que es va donar aquí al Principat, a València i a les Illes, perquè a València, per exemple, la sotragada que va rebre va ser més forta. Per què hi ha aquesta diferència tan gran?

Ara et trencaré una mica la guitarra, perquè en termes generals és bastant clar, i jo no sóc el primer a dir-ho, que, de totes les institucions de la Corona, les de València eren les més dèbils, les que no havien arribat en alguns aspectes a un grau de concreció i a uns mecanismes constitucionals tan clars i rotunds

com els d'Aragó i Catalunya. Mallorca era un món a part: era un regne però no tenia corts, era un municipi ampliat. Bé, deixem-ho de banda.

Aleshores, què passa ja a les Corts de 1645 de València amb Felip III, IV de Castella, és a dir, en plena Guerra dels Segadors a Catalunya? El rei els va demanar diners i els valencians li van demanar certes llibertats i garanties, tot aprofitant-se l'un i els altres d'un conflicte aliè i tenint en compte que en la societat valenciana l'aristocràcia estava molt distanciada del poble i era més conflictiva que la catalana. Al final, el rei, sí, va fer algunes concessions, però també hem de dir que pràcticament va enterrar les corts, perquè —recordem-ho— després ens vam passar gran part del segle XVII sense corts, solament teníem la Diputació.

El rei sempre tenia València, un regne fruit d'una conquesta en el qual tenia més autoritat, de manera que allí les exigències socials eren més dèbils. Per això, quan van tenir lloc la derrota militar d'Almansa i l'ocupació d'allà, el Consell de Castella devia considerar que allò era poc, que no valia gaire la pena. Diferents eren els territoris d'Aragó i Catalunya, que no serien uns ossos fàcils de rosegar i als quals volien fer passar pel mateix adreçador que València, però es van adonar que no funcionaven igual, que no hi havia manera de governar-los, fins que van caure a les seves mans.

L'últim regne que va caure a les mans dels Borbó, Mallorca, va conservar, de fet, més coses. Era un món a part, una cosa molt estranya. Van tenir, per exemple, un privilegi que els reis no van poder tocar: tenir bisbes indígenes. I no el van poder tocar perquè, com que estava aprovat pel papa, el rei sol no ho podia canviar. En canvi, aquí, com sabeu, ja al segle XVII hi havia hagut problemes amb això: les lluites de les corts eren constants, com explico en el llibre, perquè els bisbes fossin catalans, però, com que això no va tenir mai sanció papal, doncs amb el Decret de Nova Planta es va dir que aquí podia venir qui volgués.

P. Com ha pogut, des de Viena, fer aquest llibre i editar-lo a Vic? En primer lloc, què hi fa a Viena?

VF. Bé, com ja han dit aquí, sóc funcionari de les Nacions Unides, traductor revisor. Aleshores, visc i treballo fora d'aquí. Per tant, segons certes definicions, no sóc català; i potser em podria convertir en un immigrant, encara que diuen que ara no n'hi ha, d'immigrants. Quan em pugui traslladar a viure aquí, em convertiré en un català.

Bromes a part, doncs, ho he pogut fer a la catalana. Evocaré una virtut molt catalana: totes les coses que s'han fet en aquest país, les ha fet un senyor sol, sacrificant-se. Recordeu que gran part dels estudis lingüístics i gramaticals que van derivar en les normes, els va fer Fabra treballant a Bilbao perquè aquí no tenia feina.

Aquest treball meu, l'he fet amb llibres propis i amb les visites que he fet aquí a les biblioteques. El meu llibre no està basat en un estudi documental d'arxius, perquè no hi tinc accés, no visc aquí i, a més a més, no m'hi sabria moure bé, perquè necessitaria saber molt llatí i es necessita saber paleografia per a poder llegir els gargots de temps passats, i per això m'he basat en fonts publicades. Aquestes fonts han estat les antigues lleis de Catalunya..., altres drets, el dret municipal, el que s'ha escrit, tant per catalans com per no catalans. En aquest cas, vull destacar que, després de cent anys sense estudiar les institucions a Catalunya, la màxima empenta que s'ha donat a aquest tema ha estat la de l'actual catedràtic Jesús Lalinde, que, per cert, és madrileny d'origen aragonès i va estudiar obres i institucions bàsiques, com la del virrei de Catalunya i la de la Governació General, fonts modernes i, sobretot, els antics tractadistes, com Fontanella, Callís, Calderó, Mieres, etcètera. Tota aquesta gent, a excepció del perpinyanès Bosch, tots escrivien en llatí. Bosch és l'únic que escriu en català, i tenim una reimpressió moderna del seu tractat, del seu *Sumari dels títols d'honor de Catalunya*, que és un magnífic tractat de dret polític del segle XVII i d'altres fonts històriques i al·legacions i memorials impresos. Fonts en les quals es veu el funcionament de les institucions, per què es fan les lleis. I els llibres poden dir una cosa, però després cal veure una mica com funcionava tot allò.

Abans, aquest era un país de plets, com tot Europa en aquella època, profundament jurídicista i judicialista, i la gent es passava la vida discutint en termes de dret, i no en termes de poder, com es fa ara. La ideologia s'expressava en termes de dret. Aleshores tots aquells conflictes que vam tenir, per exemple, quan ja feia molt temps que els reis no vivien aquí, es manifestaven amb arguments de tipus jurídic i a partir d'aquí s'establí una immensa literatura en forma d'impresos i pamflets. Hi ha una magnífica col·lecció a la Biblioteca Nacional de Catalunya, la «Col·lecció Bonsoms», que és una immensa col·lecció de fullets impresos tant sobre el dret privat com sobre altres grans conflictes, com els que van portar a la Guerra dels Segadors o a la Guerra de Successió, fins que això s'acaba.

P. De refranys sobre plets, n'hi havia molts, però de política no... Del dret civil, què n'ha quedat? En tota aquesta realitat judicialista d'aquest país, de tradició romanista, en el dret públic on és la causa més remota? Fins a quin punt és romana?

VF. Per als catalans d'avui en dia això és impensable, vull dir que costa pensar-ho. El dret públic català és un dret fruit de tot un procés que comença a l'època comtal, quan érem part del Regne Franc, i evoluciona fins a arribar al segle XVIII. Culmina en qualitat i tècnica en les darreres corts, tant les de Felip de Borbó com les de Carles d'Àustria.

Tradició pròpia, però a la vegada comuna i compartida amb gran part d'Europa, amb els països catòlics d'Europa, que tenen una tradició política que arrenca també a l'edat mitjana i que després és substituïda, no a tot arreu ni al mateix temps, per l'absolutisme i, més tard, pel liberalisme. Aquesta tradició ha quedat, i on ha perviscut més és a Anglaterra.

Però les institucions d'aquí eren originals, perquè no eren copiades de ningú, però paral·leles a les institucions d'una gran part d'Europa. Això, avui en dia la gent no ho veu clar —ni els mateixos historiadors ho veuen clar— per un fet: perquè l'única constitució tradicional que ha arribat fins als nostres dies ha estat l'anglesa, i aquesta no respon al tipus típic, com era el català. I les altres institucions que més o menys ens han arribat són de dos països que encara han estat més aberrants en la seva evolució política: França i Castella. Però si sortim d'això i anem a tots els regnes de la Corona d'Aragó, Navarra, tot el Sacre Imperi Romanogermànic, amb els seus estats i estadets, moltes de les províncies perifèriques de la monarquia francesa, les quals va annexar i van conservar per tant unes llibertats de tipus medieval, els regnes de Sicília, Nàpols, etcètera, veurem que mantenen una tradició peculiar però importantíssima. Si miréssim un mapa, potser guanyaria aquesta tradició, pròpia de Catalunya en el sentit que era una planta brotada i desenvolupada aquí però que a la vegada responia a tot un sistema, es basava en la idea que la població estava organitzada en estaments d'acord amb l'estructura social de l'època i, per una banda, constituïa una comunitat i una persona jurídica i, per l'altra, hi havia un príncep, i entre ambdós hi havia un pacte. Amb aquest pacte, segons els països, n'hi va haver alguns que van aconseguir poquet i d'altres que van aconseguir molt; nosaltres vam ser dels que vam aconseguir més i els primers, com reconeixen tots els historiadors estrangers i nacionals. El nostre va ser el primer país on es va establir que les lleis necessitaven l'aprovació de la representació del país, i això va ser el 1283 (una data que aquí no es va celebrar en el seu centenari recent i que qualsevol país amb consciència hauria celebrat d'una manera clamorosa, i aquí ni se n'ha parlat).

Es va crear un tipus d'estat peculiar, que un autor alemany defineix com una el·lipse amb dos focus. L'estat no era piramidal, com el concebem ara: es considerava que el rei tenia unes atribucions mínimes sense les quals no seria rei, però per a tota la resta necessitava el consentiment de la gent. La fórmula típica a què respon Catalunya és que, quan no es reuneixen el Parlament, les Corts o els estats generals, ha de quedar una comissió per a vigilar que allò es compleixi. D'aquestes institucions, n'hi havia a tot arreu, per això l'estructura de la nostra Generalitat és per tot Europa, els edificis són similars. Hi ha una sala de reunions, una capella, sales per a les comissions. Aquestes institucions amb diferents noms van aconseguir més o menys atribucions segons els països; per

exemple, la Diputació d'aquí es va crear per qüestions fiscals: recaptava els impostos i els donava al rei. Aquestes atribucions fiscals, les ha continuat tenint fins al final.

Per exemple, el 1413 hi ha un canvi de dinastia, vénen els Trastàmara i s'aprofita per a fer alguna modificació, afegir alguna cosa: aquesta Diputació s'ocuparà també de fer respectar les lleis que el rei hagi pactat (per exemple, a València, això no ho van tenir).

P. Pel que dius, entenc que la Generalitat actual és una institució nova de trinca, no?

VF. Completament. Prové de la proclamació de la República catalana el 1931. Macià va proclamar la República catalana i va venir gent de Madrid, entre la qual hi havia dos catalans, dient que posaven en perill la República i van suggerir aquest nom. Però en la definició dels dos estatuts es veu que és una altra. Avui en dia, la Generalitat és la suma del president, el Consell i el Parlament.

En el meu llibre explico fins al cansament que això abans era un estat i ara és part d'un estat. És el preu que van posar les forces vives per a acceptar moltes coses en el moment de l'elaboració de la Constitució.

P. Partint de la base que aquest és un país pactista, com servien aquestes institucions de dret públic català, d'instrument d'aquest pactisme, d'aquesta essència pròpia dels catalans i de Catalunya?

VF. La mentalitat pactista, que segurament s'ha mantingut en l'àmbit privat, per a manifestar-se en l'àmbit públic necessita una personalitat pròpia, una quasisobirania, com han fet els navarresos, una figura. Per a pactar, es necessita que siguin dos els que pactin i en l'àmbit públic, i aquí, això no hi és. En les institucions històriques això es manifestava amb la idea que el rei tenia una sèrie d'atribucions legals i no més, i que tota modificació d'aquesta relació havia de ser objecte d'una legislació aprovada per les Corts.